

ŠIANDIENĖ AMATININKO IR LIAUDIES MENININKO SAMPRATA TRADICIJOS KONTEKSTE

ASTA VENSKIENĖ

Priskirdami žmones tam tikroms grupėms, įvardydami jų profesiją, veiklą, apibrėždami reiškinius, remiamės tam tikrais požymiais, savybėmis. Specialistų¹ nuomonė dažnai gali nesutapti su eilinių piliečių ar bendruomenių nuomone, tačiau ne specialistų supratimas ir vertinimai yra labai svarbūs. Jie gali veikti kultūrinius, ekonominius, ūkinius procesus, iššaukti nesuskalbėjamą, trintį tarp akademinio (oficialaus) ir „liaudiškojo“ (neoficialaus) tautodailės vertinimo. Liaudies meną analizuojantys tyrėjai jo kūrėjus paprastai vadina *liaudies meistras*, tačiau viešajame diskurse, masinės informacijos priemonėse plačiai paplitęs *liaudies menininko* terminas². Bendraudama su tautodailininkais (ypač vaizdinių žanrų) pastebėjau, kad jie taip pat dažnai vartoja liaudies menininko sąvoką ir ji kokybiškai skiriasi nuo *amatininko*. Tai mane ir paskatino pasidomėti amatininko ir liaudies menininko sampratomis, įtraukti šias sąvokas į klausimyną.

Vis aktyviau imantis gaivinti tradicinius amatus ir įstatymiškai numatant „išsaugoti ir skleisti sukaupią tradicinių amatų patirtį, suteikus jai šiuolaikinį reikšmingumą“³, svarbu žinoti, kokį socialinį reikšmingumą šiandien respondentai suteikia amatininkui ir jo gaminiams. *Visuotinė lie-*

¹ Specialistais, ekspertais laikysime tautodailės tyrinėtojus, žmones, atliekančius ekspertizes, užsiimančius neakademiinių kūrėjų edukacija.

² XX a. pradžioje Jonas Basanavičius įvedė į vartoseną terminą *tautodailė*, tačiau Paulius Galaunė jį kritikavo kaip per daug platų, ne visai atitinkantį kitose kalbose tam pačiam reikalui vartojamus terminus. Galaunė siūlė *tautodailės* terminą keisti *liaudies daile* arba *liaudies menu* (Paulius Galaunė, *Lietuvių liaudies menas: Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*, Kaunas: L. U. Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys, 1930, p. 9–10). Sovietmečiu, matyt, čia ne paskutinę vietą užėmė ir ideologija, įsivyravo *liaudies meno* terminas (jo kūrėjai natūraliai pradėti vadinti *liaudies menininkais*). Šiuo metu vėl mėginama grįžti prie *tautodailės*. Minėti terminai toliau tekste bus vartojami sinonimiškai.

³ Lietuvos Respublikos Tautinio paveldo produktų įstatymas, 2007 m. birželio 26 d. Nr. X-1207, Vilnius, http://www.zum.lt/documents/tautunio_paveldo_skyrius/Lietuvos%20respublikos%20Tautinio%20paveldo%20produktu%20%20istatymas.pdf, (2010-02-05).

tuvių enciklopedija amatininkus apibrėžia kaip asmenis, išmokusius amatų, gaminančius pagal individualius užsakymus arba rinkai vartojimo reikmenis, teikiančius paslaugas, atliekančius įvairų remontą. Amatas siejamas su nesudėtinga atlikimo technika, paprastais įrankiais⁴. Apibrėžime akcentuojamas tam tikros veiklos išmanymas (išmokymas), ekonominis jos pobūdis ir techninis (technologinis) paprastumas, konservatyvumas. Tačiau šiame straipsnyje labiau rūpi ne akademinis amatininkų, liaudies meno kūrėjų apibrėžimas ar amatų rūšys, o XX a. pabaigos – XXI a. pradžios žmonių sampratos, susijusios su produktais ir veikla, įvardijama kaip liaudies menas ir amatas. Taigi šio straipsnio tyrimo objektas – amatininkų ir liaudies menininkų bei jų veiklos samprata Aukštaitijoje ir Suvalkijoje.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti amatininko ir liaudies menininko sampratas, pagrindinius kriterijus, apibrėžiančius amatininkų ir liaudies menininkų veiklą. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: išanalizavus, susisteminus lauko tyrimų duomenis, nustatyti, ar pateikėjai amatininkus ir liaudies menininkus supranta sinonimiškai, ar kokybiškai skirtingai; išsiaiškinti, kaip apibrėžiamas amatininkų ir liaudies menininkų socialinis statusas, užsiėmimas (profesija), gaminami dirbiniai, santykis su kūryba, tradicija; palyginti su amatais, liaudies menu tiesiogiai nesusijusių respondentų ir Lietuvos tautodailininkų sąjungos narių sampratas.

Empiriniai lauko tyrimai atlikti 2005–2009 m. Aukštaitijos ir Suvalkijos etnografinėse srityse (daugiausia pateikėjų apklausta Biržų mieste ir rajone, Pasvalio rajone, Pakruojo rajone, Radviliškio rajone, Kauno mieste ir rajone, Prienų mieste ir rajone, Vilkaviškio, Šakių ir Marijampolės rajonuose). Naudotuose klausimynuose „Liaudies meno samprata“, „Šiuolaikinis liaudies menas ir jo kūrėjai“ buvo suformuluoti klausimai, kurių pagalba stengtasi išsiaiškinti kaip respondentai supranta, pavyzdžiui, sąvokas *tradicinis liaudies menas*, *šiuolaikinis liaudies menas*, *liaudies menininkas*, *amatininkas*, *tautodailininkas* ir kt. Buvo prašoma apibūdinti, palyginti sąvokas, pateikti jų turinį atspindinčių konkrečių pavyzdžių. Šiame straipsnyje pasirinkta dviejų sąvokų – *liaudies menininkas* ir *amatininkas* – sampratos analizė. Siekiama nustatyti, kokias reikšmes ir kokį kokybinį turinį pateikėjai suteikia minėtoms sąvokoms. Atliekant tyrimą buvo laikomasi nuostatos, kad tautodailės kūrėjai ir kūriniai yra svarbūs ne patys savaime, bet tuo, ką jie reiškia žmonėms, todėl pasirinktas kokybinis metodas. Lauko tyrimų metu naudoti stebėjimo, stebėjimo dalyvaujant metodai (dalyvauta įvai-

⁴ Vytautas Puronas, „Amatininkai“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, p. 419.

riose tautodailės parodose, mugėse, konkurso *Aukso vainikas* regioninėse ir Respublikinėse parodose, tautodailės renginiuose Zyplių dvare (Šakių raj.) ir kt.). Pateikėjai buvo apklausiami naudojant giluminį ir pusiau struktūruotą interviu, pereinantį į laisvą pokalbį. Iš viso apklausti 75 (41 moteris ir 34 vyrai) įvairaus išsilavinimo pateikėjai, gimę 1932–1991 m. 52 respondentai patys neužsiima menine veikla. Juos galėtume įvardyti realiais ar potencialiais tautodailės dirbinių vartotojais. Šios respondentų grupės sampratas suformavo jų socialinė aplinka, išsilavinimas, masinės informavimo priemonės ir pan. 23 respondentai yra Lietuvos tautodailininkų sąjungos nariai, tiesiogiai dalyvaujantys tradicijų tęstinumo ir gaivinimo procese. Dauguma apklaustų tautodailininkų yra kryždirbiai ir skulptūrų drožėjai. Vaizdinio meno atstovai pasirinkti sąmoningai, kadangi čia kūrėjų santykis su tradicija, individualiu kūrybingumu, inovacijomis visuomet buvo sudėtingesnis nei taikomajame mene.

Tyrimo metu surinkti duomenys saugomi Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros Rankraštyne (toliau – VDU ER, b. 2185, 108 lapai iššifruotos medžiagos ir b. 2186, 235 lapai iššifruotos medžiagos)⁵.

Analizuojant medžiagą laikytasi *emic* paradigmos. Tyrime naudojami aprašomasis, lyginamasis, interpretacinis metodai.

Tyrimų, skirtų amatininko ir liaudies menininko bei jų veiklos sampratai Aukštaitijoje ir Suvalkijoje, nepavyko rasti. Aptarsiu keletą darbų, kurie, mano manymu, akivaizdžiausiai parodo įvairialypį tyrėjų (akademinį) požiūrį į neakademinio meno kūrėjus⁶. Nuo XX a. vidurio tyrėjai aktyviai diskutavo, kokį kultūrinį reiškinį laikyti šiuolaikiniu liaudies menu, kas yra liaudies meno objektas. Šių diskusijų metu natūraliai iškildavo ir liaudies meno kūrėjo problematika⁷. Tyrėjai tiek klasikinio, tiek šiuolaikinio liaudies

⁵ Už pagalbą vykdant lauko tyrimus esu dėkinga VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros buvusiems ir esamiems studentams.

⁶ Terminus *neakademinio meno kūrėjai*, *neakademinis menas* tautodailininkams ir jų kūrybai įvardyti pasirinkau todėl, kad šiuo metu vartojami terminai *profesionalus*, *neprofesionalus*, kur profesionalumą žymi aukštojo mokslo diplomas, man atrodo netikslūs, neko-rektiški. Remiantis tarptautinių žodžių žodynu, *profesionalas* – tai žmogus, turintis kokią nors profesiją ir iš jos pragyvenantis; kurios nors srities specialistas, gerai išmanantis savo darbą. Dauguma tautodailininkų yra puikūs savo srities specialistai, gerai išmano savo darbą, kartais tai yra ir jų pagrindinis užsiėmimas, pragyvenimo šaltinis.

⁷ Nuoseklią liaudies meno ir jo kūrėjo akademinės sampratos analizę iki XX a. de-vinto dešimtmečio pateikia Juozas Kudirka (Juozas Kudirka, „Liaudies meno samprata Lietuvoje“, in: *Liaudies meno savitumas*, sudarytojas Juozas Kudirka, Kaunas: Šviesa, 1984,

meno kūrėjus klasifikavo remdamiesi įvairiais kriterijais. Pirmieji dažniausiai buvo skirstomi atsižvelgiant į jų socialinę kilmę, ryšį su žemės darbais, gamybos intensyvumą, atliekamų darbų sudėtingumą⁸. Anot Juozo Kudirkos, tradicinio amatininko, kaip individualaus kūrėjo, vaidmuo buvo mažesnis, nes jis buvo liaudies meninio pasaulėvaizdžio vartotojas ir propaguotojas⁹. Autorius pabrėžė glaudų ryšį tarp individo ir bendruomenės pasaulio suvokimo bei iš to kylantį kūrybos bendruomeniškumą. Apibrėžti ir klasifikuoti šiuolaikinio liaudies meno kūrėjus gerokai sudėtingiau, nes kuria įvairaus išsilavinimo, skirtingų socialinių sluoksnių ir skirtingų pasaulėvaizdžių žmonės. Pakito ir įprastinė kūrybos erdvė – iš kaimų, miestelių vis dažniau persikeliama į priemiesčius, miestus. Šiuolaikinio liaudies meno kūrėjus tyrėjai skirstė pagal jų santykį su tradicija ir gamyba, meninį dirbinių lygį, užsiėmimo liaudies menu pobūdį ir intensyvumą, meninio pasirengimo laipsnį (meninį išsilavinimą)¹⁰. Daugiausia diskutuota dėl to, ar visą neakademiinių kūrėjų meninę veiklą priskirti liaudies menui, koks turi būti kūrinių santykis su tradicija bei dėl liaudies menininko išsilavinimo¹¹. Sovietmečiu buvo išskiriamos tokios neakademiinių kūrėjų grupės: „liaudies meistrai“ ir „meno mėgėjai“¹²; „liaudies meistrai“, „amatininkai“, „saviveiklininkai“, „mėgėjai“¹³; „liaudies menininkai – profesionalai“, kurie

p. 9–15). Vėliau savo požiūrį į šiandienėje tautodailėje vartojamas sąvokas ir jų raidą pateikė Vytautas Tumėnas (Vytautas Tumėnas, „Šiuolaikinės lietuvių tautodailės ypatybės“, in: *Šiuolaikinė lietuvių tautodailė*, sudarytojai Jonas Rudzinskas, Gražina Jurgaitienė, Vilnius: Lietuvos tautodailininkų sąjunga, 2007, p. 3–19; Vytautas Tumėnas, „Šiuolaikinės ir dabartinės tautodailės tyrimų problemos“, *Tautodailės metraštis. Dzūkijos kraštas*, Vilnius: Lietuvos tautodailininkų sąjunga, 2005, Nr. 11, p. 38–45).

⁸ Alė Počulpaitė, „Idealas liaudies mene“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos Suvažiavimo darbai*, 1995, t. 15, p. 335; Klemensas Čerbulėnas, „Tradacijos ir novatoriškumo dialektika liaudies mene“, *Kultūros barai*, 1974, Nr. 5, p. 30–34.

⁹ Juozas Kudirka, „Liaudies dailės problemos (XX a. penktajame – aštuntajame dešimtmetyje)“, in: *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1979 ir 1980 metais*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas, 1981, p. 89.

¹⁰ Vytenis Rimkus, „Šiuolaikinio lietuvių liaudies meno tyrimo problemos“, in: *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1972 ir 1973 metais*, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademijos istorijos institutas, 1974, p. 200; Klemensas Čerbulėnas, *op. cit.*, p. 30–34; Vytenis Rimkus, *Šiuolaikinis lietuvių liaudies menas*, Šiauliai: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1977, p. 10.

¹¹ Galaunė teigė, kad negalima laikyti liaudies meno kūrėjais meistrų, turinčių vidurinį ar nebaigtą aukštąjį dailės išsilavinimą (Paulius Galaunė, *Dailės ir kultūros baruose*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 171).

¹² Klemensas Čerbulėnas, *op. cit.*, p. 30–34.

¹³ Vytenis Rimkus, „Šiuolaikinio lietuvių liaudies meno tyrimo problemos“, p. 196–200.

skirstomi į „liaudies meistrus – menininkus“, „liaudies meistrus – amatininkus“ ir kaip atskiros grupės išskiriami „saviveiklininkai“ ir „mėgėjai“¹⁴. Kai kurių išvardytų neakademinių kūrėjų grupių ryšys su tradiciniu lietuvių liaudies menu buvo ir išlieka diskusinis.

Šiandien tautodailės kūrėjo klausimas, manyčiau, yra dar aktualesnis. Jo apibrėžimai svyruoja nuo labai liberalių (lietuvių liaudies meną kuria visi Lietuvos gyventojai arba visi, neturintys aukštojo meninio išsilavinimo) iki griežtai ribojančių (tik Lietuvos tautodailininkų sąjungos nariai, turintys meno kūrėjo statusą). Tam tikros elitizmo gaidos skamba Vytauto Tumėno darbuose. Jo manymu, tautodailininkais gali būti vadinami tik „tautodailės kūrėjai, kuriems suteiktas garbingas Lietuvos meno kūrėjo statusas“ ir „kuriuos vienija prestižinė Lietuvos tautodailininkų sąjunga“¹⁵. Visi kiti – „liaudies meistrai“, „amatininkai“, „tradicinių verslų darbuotojai“, „dailininkai mėgėjai“, „kurti mėgstantys savamoksliai“, „atlikėjai – amatininkai“, „atsitiktiniai tautodailės mėgėjai“, „mėginantys kurti ar pradedantys savamoksliai“ – tautodailininko vardu vadinami nepelnytai¹⁶. Remdamasis priklausymu, jo manymu, prestižinei institucijai, minėtas autorius nustatė neakademinių meno kūrėjų hierarchiją ir kultūrinį reikšmingumą: „kitų organizacijų, vienijančių liaudies menininkus ar pavienius mažiau iškilus liaudies meistrus, neturinčius meno kūrėjo statuso, kultūrinė reikšmė nepalyginamai menkesnė“¹⁷. Draugijos, kombinatai ir kitos liaudies menininkus jungusios institucijos buvo sovietmečio produktai ir net tuo laiku vertinti labai kritiškai, kaip reglamentuojančios, iškreipiančios liaudies meno prigimtį¹⁸. Demokratinėje aplinkoje žmonės turi teisę patys pasirinkti ar priklausyti kokiam nors sąjungai, organizacijai, ar ne, ir tai neturėtų tapti pagrindiniu jų darbų vertinimo ar neakademinių menininko vertės nustatymo kriterijumi (kaip nebuvo to iki sovietmečio).

Dabartinis amatų pagyvėjimas Lietuvoje glaudžiai susijęs su Europos Sąjungos politika, kurioje tradiciniai verslai suprantami kaip viena iš al-

¹⁴ Vytenis Rimkus, *Šiuolaikinis lietuvių liaudies menas*, p. 10.

¹⁵ Vytautas Tumėnas, „Šiuolaikinės lietuvių tautodailės ypatybės“, p. 7. 1966 m. kovo 1 d. įkurta Lietuvos liaudies meno draugija. 1989 m. pavadinimas pakeistas į Lietuvos tautodailininkų sąjungą (http://www.lietuvostautodaile.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=5, (2010-10-03)).

¹⁶ *Ibid.*, p. 3–19.

¹⁷ *Ibid.*, p. 7.

¹⁸ Juozas Kudirka, „Liaudies dailės problemos (XX a. penktajame – aštuntajame dešimtmetyje)“, p. 89–92; Alė Počiulpaitė, „Liaudies meistras ir aplinka“, in: *Liaudies meno savitumas*, Kaunas: Šviesa, 1984, p. 116–121; ir kt.

ternatyvų žemdirbystei, duodanti nemažą ekonominę ir socialinę naudą. 2000–2006 m. Lietuvos žemės ūkio universiteto tyrėjai, nagrinėdami kaimo tradicinių amatų situaciją, jų rėmimą ir plėtros galimybes, nustatė, kad amatai lietuviams nėra patrauklus užsiėmimas. Autoriai visus neakademinius kūrėjus vadina amatininkais ir skirsto juos į šešias grupes. Pateiktoji klasifikacinė sistema nėra iki galo aiški ar nuosekli. Penkios grupės išskirtos remiantis amatininkų santykiu su rinka, gamybos būdu ir vieta, gaminių kokybe ir tradicijų tęstinumu. Šeštoji amatininkų grupė pavadinta tiesiog „meno kūrėjais“ plačiau nekommentuojant¹⁹.

Čia pateikta glausta tyrimų apžvalga norėjau parodyti, kad neakademinių kūrėjų būrys niekada nebuvo suprantamas kaip vienalytis (ypač kalbant apie šiuolaikinį liaudies meną). Tyrėjai juos skirstė į daugiau ar mažiau tradicinius, vieni kūrėjai laikyti „elitiniai“, kiti – mažiau reikšmingais, talentingais. Akivaizdu, kad apibrėžti šiandienį liaudies meno kūrėją yra labai sudėtinga ir tai išlieka diskusijų objektu.

Minėtuose akademinuose darbuose, skirstant neakademinius kūrėjus į grupes, dažniausiai remtasi *etic* požiūriu. Šio tyrimo naujumas yra tas, kad objektas analizuojamas iš *emic* pozicijų. Lietuvių liaudies menas ir amatas aprašomi taip, kaip juos suvokia jo vartotojai ir kūrėjai, per jų vartojamas kategorijas, vertinimus. Remiamasi nuostata, kad nuo suvokimo priklauso ir elgesys, todėl vilios, kad šis tyrimas prisidės prie geresnio institucijų, amatininkų ir vartotojų tarpusavio supratimo bei kuriant amatų vystymo, populiarinimo strategijas. Liaudies meno gyvybingumas priklauso nuo ryšio su aplinka, jo reikšmės, statuso eilinių žmonių gyvenime, todėl svarbu tas reikšmes atskleisti.

Išanalizavus ir apibendrinus respondentų duomenis, paaiškėjo, kad dauguma (93,3%) amatininkus ir liaudies menininkus suvokia kaip dvi kokybiškai skirtingas žmonių grupes. Skirtumai tarp amatininko ir liaudies menininko dažniausiai buvo parodomi lyginant tam tikrus su jų veikla, kūryba susijusius aspektus. Pagrindiniai jų: pragyvenimas, profesija, santykis su rinka, kūrybiškumas, talentas, kūrinių (gaminių) paskirtis, santykis su tradicija.

Amatininko samprata. Pirmiausia aptarsime kaip, kuo remiantis žmogui priskiriamas amatininko statusas ir kokia veikla laikoma amatu. Daž-

¹⁹ Vilma Atkočiūnienė, Alvydas Aleksandravičius, Daiva Albrekaitė, „Tradicionių amatų situacija Lietuvoje ir jos plėtros galimybės“, p. 24–28, in: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/12/24.pdf>, (2010-09-06).

niausiai (41,3% respondentų), kalbant apie skirtumus tarp amatininko ir liaudies menininko, akcentavo, kad amatininkas pragyvena iš savo veiklos, tai yra jo pagrindinis darbas. Amatas prilyginamas verslui, kuriuo užsiimdamas žmogus išlaiko save, savo šeimą: „amatininkas turi išsilaikyt. [...] jeigu tu esi amatininkas, tu turi iš to gyvent, tavo amatas tai yra jau. Ir tada tu, aišku, turi taikytis prie rinkos, prie visų kitų dalykų“²⁰. Paprastai amatininkas prekiauja savo, šeimos (nedidelės grupelės žmonių) pagamintais dirbiniais, gamina pagal užsakymus. Kliento užsakymas suprantamas kaip ribojantis kūrybinę laisvę ir todėl siejamas su amatininkišku: „kad jau gauni užsakymą – tu lyg amatininkas tampi, nuo pat pirmų, kada padarai sandėrį dėl kūrinio“²¹. Būdamas glaudžiai susijęs su rinka ir norėdamas užsidirbti, amatininkas seka rinkos poreikius, nuolaidžiauja (pataikauja) pirkėjų skoniui. Toks elgesys vertinamas neigiamai. Apskritai komercija laikoma kūrybai kenkiančiu, kūrybiškumą varžančiu veiksmu.

Kitas dažnai akcentuotas aspektas susijęs su amatininkų gaminiiais, tačiau jis tiesiogiai išplaukia iš amato kaip verslo sampratos. Anot pateikėjų, norėdamas užsidirbti pragyvenimui, amatininkas turi gaminti greitai ir daug, dėl to nukenčia jo gaminių kokybę, meninis lygis, pradedami gaminti menkaverčiai, kičiniai dirbiniai. Tai vienas iš labai reikšmingų požymių, skiriančių amatininkų ir liaudies menininkų kūrinius: „o amatininko kūryba gal net ne kūryba, darbas, jis yra įvertinamas vienareikšmiškai – arba tu darai milijonus puodų, paleidi, arba tu darai tūkstančiais tų šachmatistų – Rūpintojėlių, kaip aš vadinu, nu tai yra paprasčiausias amatas“²². 33,3% pateikėjų mano, kad amatininkai *štapuoja* savo gaminius, t. y. mechaniškai, kaip mašinos daro didelį kiekį visiškai vienodų dirbinių. Štai kaip vienas tautodailininkas apibūdino skirtumą tarp amatininko ir liaudies menininko: „nu matai, vienas štapuoja, o kitas dirba. Kai jau pradedi štapuoti, tai jau tampi amatininku“²³. Taigi kai kūryba virsta gamyba, tuomet prasideda amatas. Šiuo atveju dirbinių kokybė, meninis lygis daugiausia susiejamas

²⁰ VDU ER, b. 2186, 41 anketa, p. 159. Informantas R. P., g. 1958 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

²¹ VDU ER, b. 2185, 13 anketa, p. 81. Informantas V. C., g. 1956 m. Vilkaviškio r. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²² VDU ER, b. 2185, 14 anketa, p. 88. Informantas A. J., g. 1953 m. Rumšiškės. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²³ VDU ER, b. 2185, 12 anketa, p. 73. Informantas G. J., g. 1958 m. Šakių r. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

su gamybos apimtimi. Respondentų manymu, dirbinių gausa nesuderinama su jų kokybe, meniškumu ar kūryba apskritai.

Analizuojant pateikėjų atsakymus, atsiskleidžia ir tiesiogiai su kūrybiškumu susijęs amatininko sampratos aspektas. Amatininkų gaminiai laikomi kartotėmis, kažkur matytų dirbinių kopijomis (pvz., mugėje pamatė, nusifotografavo ir tokį pat padarė). Amatininkas suprantamas daugiau kaip atlikėjas nei kūrėjas: „jisai [amatininkas, – A. V.] jaučia malonumą dirbdamas tuos paprastus darbus, kur tos kūrybos ir nereikia, [...] kuriuose jam nereikia, suprantanti, kažko išradinėt naujo“²⁴. Kartais amatininkais laikomi ne tokie talentingi meistrai: „žmogus įvaldęs keletą personažų religinių, keletą kompozicijų ir viskas. O kai reikia kažką kurti va tokio [...] – tokia buvo eklektika, tokia kompozicija – visiška nesąmonė. Tai aš manau, kad čia jau yra amatas“²⁵. Amatininkų kategorijai priskiriami ir stokojantys kūrybiškumo, dirbantys šabloniškai, ilgą laiką darantys tą patį: „amatininkas sukuria vieną etaloną kažkokį, arba pasiskolina tą etaloną ir drožia begalybes, tai yra 100, 200 – tai ir važiuoja į Kaziuko mugę“²⁶. Amatininkas neturi kūrybinės gyslės, dirba todėl, kad moka, gali padaryti tam tikrus dirbinius. Jam tai tik darbas, profesija, o ne vidinis poreikis.

Taigi amatininkas dažniausiai suprantamas ne kaip kūrėjas, o kaip atlikėjas. Vienu atveju, atlikimas yra vertinamas kaip natūralus amatininko profesijos bruožas – „tos kūrybos ir nereikia“, kitu atveju – kaip talento, kūrybiškumo stoka. Pastarasis atvejis rodo žemesnį amatininko statusą, lyginant su liaudies menininku.

16,0% respondentų amatininkais laiko buitįje reikalingų, praktiškų daiktų gamintojus, kurie dažniausiai specializuojasi kokioje nors vienoje gamybos srityje (pvz., puodžiai, račiai, baldžiai, šaukštų drožėjai ir t. t.). Štai kaip skirtumą tarp amatininko ir liaudies menininko gaminių nusako vienas biržietis: „amatininkas tai daugiau užsiima gaminiais, kuriuos parduotų, kurie, sakyčiau, pritaikomi buičiai, sakykim, o liaudies menininkai – grynai pasipuošt. Kažkur pastatyt, padėt, kad jis puoštų aplinką“²⁷.

²⁴ VDU ER, b. 2185, 9 anketa, p. 58. Informantas L. S., g. 1965 m. Kauno r., Vilckija. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²⁵ VDU ER, b. 2185, 10 anketa, p. 65. Informantas A. S., g. 1959 m. Kauno r., Vilckija. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²⁶ VDU ER, b. 2185, 1 anketa, p. 7. Informantas V. Ž., g. 1954 m. Kaunas. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²⁷ VDU ER, b. 2186, 10 anketa, p. 36. Informantas N. P., g. 1975 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

Manychiau, kad šis palyginimas labai taikliai atspindi amatininkų, apskritai neakademinių kūrėjų gaminių kaitą *liaudies meno* link. Tradiciškai amatininkai daugiausia gamino praktiškus, ūkyje ir buityje naudojamus daiktus, kai juos iš masinės vartosenos, kasdienės žmonių buities pamažu išstūmė fabrikinė produkcija, įsivyravo dekoratyvinių, suvenyrinių, dažnai nefunkcionalių interjero ir eksterjero dirbinių gamyba. 3,0% apklaustųjų amatininku vadina gerai gamybos techniką ir technologijas išmanančius meistrus. Jie išmano savo darbą, gamina kokybiškus daiktus, tačiau mažai skiria dėmesio jų puošybai. Šiuo atveju taip pat turimi galvoje praktiški dirbiniai.

Respondentai skirtingai apibūdino amatininko santykį su tradicija. 3,0% mano, kad amatininko gaminiai nevisai ar nebūtinai tradiciniai. Panaudodamas atskirus tradicinio meno elementus jis kuria šiuolaikiškai interpretuotą, šiuolaikinį liaudies meną. Iš aukščiau išdėstyto požiūrio į amatininkų gaminius kaip į nekūrybiškas kartotes, mechaniškai atliktus dirbinius, išplaukia nuostata, kad tai nėra „tikras“ liaudies menas, o tik jo imitacija, simuliacija. Kiek daugiau 7,0% respondentų amatininką laiko tradicijų puoselėtoju, kadangi jis kuria tradiciniais būdais, visada gamina tuos pačius ar mažai besikeičiančius dirbinius. Konservatyvumas padeda išlaikyti ir perduoti tradiciją: „jisai [amatininkas, – A. V.] labai gerą funkciją daro, kadangi būtent jisai tą tradiciją perneša, bet daugiau jisai nieko nedaro. Jis nėra kūrėjas, bet jisai yra pernešėjas“²⁸. Akivaizdu, kad tradicijos *pernešimas* nelaikomas kūryba. Kartais, anot respondentų, amatininkas gali nežymiai pakeisti, patobulinti savo gaminius, tačiau paprastai tai ne „meniniai“²⁹, o konstrukciniai patobulinimai. Šiuo atveju amatininkui meno kūrėjo statusas taip pat nepripažįstamas. Respondentų požiūris į amatininkų santykį su tradicija priklauso ir nuo to, kaip vertinami jų darbai. Jeigu amatininkų gaminiai laikomi menkaverčiais (kiču, *štamputėmis* ir pan.), tai jie nesiejami su tradicija, tačiau tradiciškumas priskiriamas amatininkų gaminamiems buities daiktams. Jeigu kalbama apie gamybos būdą, pobūdį, tai paprastai amatininkas suprantamas kaip tradicijų tęsėjas ir perdavėjas.

Liaudies menininko samprata. Kalbant apie požiūrį į liaudies menininką, akivaizdus žodžių *menas*, *menininkas* akcentavimas, sureikšminimas, todėl čia iš dalies atsiskleidžia respondentų požiūris ir į meną apskritai.

²⁸ VDU ER, b. 2185, 5 anketa, p. 37. Informantas K. G., g. 1960 m. Prienu r. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

²⁹ Meniškumą, kartais ir kūrybą apskritai respondentai sieja ne su dirbiniu, jo forma, konstrukcija, o su dekoru, subjektyviu daikto gražumu.

Kaip jau aptarta anksčiau, amatas suprantamas kaip profesija, pragyvenimo šaltinis, tuo tarpu liaudies menininko veikla nelaikoma profesija ar pragyvenimo šaltiniu. Jis dažniausiai dirba su menu visai nesusijusį darbą, o meninė raiška tik hobis, gyvenimo būdas: „liaudies menininkas gali sau leisti [...], jeigu jis turi kitą darbą, [...] ir būt tik liaudies menininku. [...] Jei-gu tai yra kaip priedas prie gyvenimo būdo“³⁰. Dažniausiai buvo teigiama, kad „vien iš meno pragyventi“ neįmanoma arba labai sunku³¹. Anot respondentų, liaudies menininkas dažniausiai savo dirbinius dovanoja, rengia parodas, kuria savo malonumui – „daro tik dėl savęs, todėl, kad tai yra jo išraiška“³², arba kitų džiaugsmui, estetiniam pasigėrėjimui – „kad širdžiai būtų geriau, kad žmones pradžiugintų“³³. XX a. devintame dešimtmetyje liaudies menininkai teigė, kad liaudies dailė ir įmonė – nesuderinami dalykai. Manoma, kad suvenyrus pradėjęs kurti liaudies menininkas taps amatininku, žus kaip menininkas³⁴. Šiandien suvenyrų gaminimas priskiriamas amato sričiai, tačiau liaudies menininkai, greta kitų, aukštesnio meninio lygio dirbinių, juos taip pat gamina. Dažnai tai suprantama kaip kompromisas tarp noro kurti ir užsidirbti.

Kitai negu amatininkas, liaudies menininkas, nepriklausydamas nuo rinkos poreikių ir būtinybės užsidirbti pragyvenimui, turi visišką kūrybos laisvę, gali daryti tai, kas jam patinka, į savo kūrinis „įdėdamas daug širdies ir jausdamas didelį malonumą dirbdamas tuos darbus“³⁵. Jam rūpi kokybė, o ne kiekybė. Paprastai kuria laisvalaikio, kai aplanko įkvėpimas. Tai dažniausiai yra jo laisvalaikio praleidimo forma. Liaudies menininkai kuria todėl, kad jaučia vidinį poreikį kurti. Tai yra jų saviraiškos būdas. Iš vidinio poreikio, vidinių žmogaus išgyvenimų kilę kūriniai laikomi originaliais, meniškais, „tikru“ menu.

³⁰ VDU ER, b. 2186, 41 anketa, p. 159. Informantas R. P., g. 1958 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

³¹ Čia *menas* suprantamas kaip atsietas nuo rinkos, nepataikaujanti pirkėjų skoniui vienietinė kūryba. Liaudies menininko laisvė daryti tai, ką jis nori.

³² VDU ER, b. 2186, 21 anketa, p. 84. Informantas M. Š., g. 1974 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

³³ VDU ER, b. 2186, 26 anketa, p. 106. Informantas G. A., g. 1963 m. Biržų r. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

³⁴ Albertas Vaidila, „Pertvarka: pozityvūs ir negatyvūs reiškiniai liaudies dailėje“, in: *Pabaltijo tautodailės raida ir problemos*, sudarytojas Feliksas Marcinkas, Vilnius: Lietuvos tautodailininkų sąjunga, Lietuvos kultūros fondo Eksperimentinė technikos paminklų restauravimo įmonė, 1990, p. 38.

³⁵ VDU ER, b. 2186, 35 anketa, p. 137. Informantas R. Z., g. 1950 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

Liaudies menininkas taip pat parduoda savo darbus, tačiau tai nėra jo tikslas ir prekyba neveikia kūrybos. Kūrinys parduodamas tada, jei kam nors jis patinka, laikomas vertingu, estetišku. Anot respondentės, „aplinkiniai mato ir jaučia kas yra gražu. [...] tikrai atsiras žmonių, kurie norės nusipirkti jo gaminamų dirbinių“³⁶. Liaudies menininkas kuria dėl vidinio poreikio ir negalvoja apie materialinę naudą, dažniausiai nesugeba pinigine išraiška įvertinti savo kūrinio: „amatininkas, tai jis daugiau galvoja, kiek aš pinigų gausiu, o tautodailininkas, tas tai jam kirba pirma padaryt. Aš, pavyzdžiui, aš negalvoju ar aš jį parduosiu, tą darbą, ar kiek pinigų [...]. Kartais darbą padarai, ateina – nu tai kiek čia kainuotų man? Pats nežinau. Tiesiog aš negaliu įvertinti. Tuomet ir yra menininkai, kur negali įvertinti savo darbo, nes ką aš žinau kiek čia kainuos“³⁷. Respondentai darbų pardavimo nelaiko savaimine blogybe, bijomasi tik komercijos sukeliama pasėkmių kūrinų kokybei, meniškumui. Svarbiausia, kad menininkas būtų laisvas, jo kūrybos neveiktų rinka, užsakovas.

Liaudies menininkas laikomas kūrybiška asmenybe, jis *kūrėjas iš pašaukimo, prigimties*: „grynas liaudies menininkas yra praktiškai neįtakotas jokių pašalinių poveikių, kūryba plaukia, taip sakant, per liaudies menininką tarsi tiesiai iš Dievo. Jis turi ūpą, jis turi didžiulį norą, jis tiesiog negali kažko nedaryt ir būtent dėl to jisai gamina, daro, kuria, kai jisai tik turi laiko, kai jisai tik gali, tai ir daro“³⁸. Liaudies menininkas, kitaip nei amatininkas, nekopijuoja, o kuria pats. 19,0% respondentų akcentavo, kad liaudies menininkui būdinga nuolat sugalvoti kažką nauja, kurti vienetinius darbus: „liaudies menininkas kuria praktiškai nu tokį unikalų, vienetinį darbą, net jeigu jis tą darbą, sakysim, pakartos, Rūpintojėlį darys iš naujo, tai jam būtina skirsis nuo pirmojo. Jam tiesiog bus neįdomu kartot. [...] liaudies meistrui tai rūpi padaryt tai kas jam artima, ko nebuvo, kas kiekvieną kartą yra nauja“³⁹. Liaudies menininko kūryba išgyventa, joje atsispindi meistro grožio pajautimas, pasaulio supratimas: „liaudies menininkas, praktiškai, į kiekvieną kūrinį įdeda visą savo sielą, dvasią ir jis jau, praktiškai, jo

³⁶ VDU ER, b. 2186, 4 anketa, p. 14. Informantas R. J., g. 1991 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

³⁷ VDU ER, b. 2185, 1 anketa, p. 7. Informantas V. Ž., g. 1954 m. Kaunas. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

³⁸ VDU ER, b. 2185, 5 anketa, p. 36. Informantas K. G., g. 1960 m. Prienu r. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

³⁹ VDU ER, b. 2186, 19 anketa, p. 75. Informantas A.V. B., g. 1939 m. Biržai. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

nekartoja⁴⁰. Taigi liaudies menininką respondentai laiko kūrėju, o jo darbai pripažįstami vienetiniais, originaliais, dvasingais, aukšto meninio lygio, turinčiais išliekamąją vertę kūriniais. Kiekvienas liaudies menininkas siekia turėti savo braižą, būti atpažįstamas.

Amatininkai ir liaudies menininkai išskiriami ir pagal kuriamų dirbinių rūšis, pritaikomumą. Pirmieji, kaip jau minėta, laikomi buityje pritaikomų, praktinių dirbinių kūrėjais. Tuo tarpu liaudies menininkams priskiriama vaizduojamoji kūryba, dekoratyvių dirbinių, skirtų interjerui ar eksterjerui puošti, juvelyrinių dirbinių ir pan. kūrimas, kitaip sakant, tokių daiktų, kurie dažniausiai neturi praktinės buitinės paskirties, o tik estetinę ir yra skirti žmogaus ar jo buities papuošimui. Išties šiuo metu daugelis tradicinių buities daiktų yra praradę funkcionalumą, tapę tik dekoru detalėmis, suvenyrais. Patys meistrai vienintele realia rinkos niša laiko būtent dirbinius buities puošybai⁴¹. Respondentų požiūris į gaminamų dirbinių rūšis greičiausiai yra nulemtas realios gyvenimiškos situacijos (t. y. turimų liaudies meno dirbinių pobūdžio ir atitinkamos rūšies gaminių vyravimo mugėse ir panašiuose renginiuose) bei meno, kaip kažko labai estetiško, pakylėto aukščiau buities, supratimo.

Liaudies menininko santykį su tradicija nusakyti sudėtinga. Tik 5,3% respondentų akcentavo, kad liaudies menininkas kuria, jų supratimu, tradicinį meną. Liaudies menininkas apibūdinamas kaip kūrėjas, perėmęs tradicijas iš savo šeimos ar kitų meistrų, kuriantis iš tradicinių medžiagų, tačiau vis kažką nauja, originalaus ir vienetinio. Taigi iš vienos pusės kalbama apie perimamumą, tęstinumą, kas paprastai siejama su tradicija, iš kitos pusės – apie naujumą, originalumą, kas prieštarautų tradicijos sampratai. Respondentų akcentuojamą originalumą, vienetiškumą, priklausomai nuo konteksto, galime traktuoti kaip vienodų gaminių, *štampuočių* nedarymą arba kaip stengimąsi visada daryti ką nors visiškai nauja, nesusijusį su tradicija.

Čia susiduriame su labai sudėtingu tradicijos ir individualios kūrybos dermės klausimu. Paprastai viešajame diskurse tradicija supriešinama su kūryba, todėl liaudies menininkai, laikantys save kūrėjais, siekia individualumo, originalumo, nori palikti savo įnašą istorijoje, o ne daryti taip, kaip kažkas darė seniau. Kartais naujumas suprantamas kaip tradicinių formų

⁴⁰ VDU ER, b. 2185, 2 anketa, p. 17. Informantas A. S., g. 1958 m. Prienai. Užrašė T. Kavolis, 2005 m.

⁴¹ Vilma Atkočiūnienė, Alvydas Aleksandravičius, Daiva Albrekaitė, *op. cit.*, p. 5.

interpretacija: „menininkas prideda savo, ne tai kad atkuria tą produktą, bet prideda kažką tai savo“⁴². Tradicija laikoma kintančiu reiškiniu, seno ir naujo deriniu.

Palyginus liaudies menu neužsiimančių respondentų ir Lietuvos tautodailininkų sąjungos narių atsakymus, paaiškėjo, kad tiek vienu, tiek kitų požiūriai į amatininką ir liaudies menininką yra labai panašūs. Pastarieji taip pat amatininkus ir liaudies menininkus supranta kaip dvi skirtingas grupes. Tačiau dalis (22,0%) Tautodailininkų sąjungos narių, remdamiesi savo patirtimi, mano, kad tarp amatininko ir liaudies menininko nėra griežtos takoskyros. Geras amatininkas taip pat yra ir menininkas, o liaudies menininkas gali gaminti amatininkiškus dirbinius. Dažniausiai liaudies menininkai sakosi tampantys amatininkais norėdami pragyventi iš to, ką daro: „menininkas vis vien bedirbdamas turi tapti ir amatininku, nes priverčia gyvenimas praktiškai. Jeigu nori parduoti kažką [...], iš meno nepragyvensi [...]. Lieka kaip ir amatas. Pavyzdžiui, aš, kaip ir kalvystėj [...] yra ten gaminama parodoms, bet gaminu ir kaip amatininkas, kurie patinka visuomenei“⁴³. Tai tik vienas iš daugelio pasakojimų, kuris atskleidžia šiandienio tautodailininko ir jo kūrybos dvilypumą, kai vieni gaminiai yra gaminami „visuomenei“, o kiti parodoms, ekspertams. „Visuomenės“ skonį atitinkantys gaminiai vadinami amatininkiškais, turi žemesnį statusą, tuo tarpu parodoms skirti darbai vertinami kaip liaudies menas, nors ir skirti tik ribotam „liaudies“ vartojimui (t. y. parodų lankytojų estetiniam pasigėrėjimui).

Skirtingų darbų kūrimas parodoms (kitiems su darbų vertinimu susijusiems renginiams) ir vartotojams atskleidžia neatitikimą tarp to, kaip specialistai, ekspertai supranta tradicinę lietuvių liaudies meną ir kaip jį supranta eiliniai krašto gyventojai. Akivaizdu, kad pastarųjų skonis, poreikiai siejami su visiškai kitokiais gaminiais. „Parodinė liaudies dailė“, ypač įsigalėjusi sovietmečiu, buvo kritikuojama kaip praradusi ryšį su gyvenimu, natūralia aplinka⁴⁴, formuojanti akademiniam menininkui būdingą kūrėjo savivoką, nes parodose akcentuojamas tautodailininko individualizmas, kuriama liaudies meistro kaip autoriaus savimonė⁴⁵. Parodiniai darbai po

⁴² VDU ER, b. 2186, 8 anketa, p. 28. Informantas L. Š., g. 1960 m. Anykščių r. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

⁴³ VDU ER, b. 2186, 25 anketa, p. 99. Informantas V. J., g. 1963 m. Pakruojo r. Užrašė I. Zdanevičiūtė, 2009 m.

⁴⁴ Vytenis Rimkus, „Šiandieninė liaudies dailė ir mėgėjų kūryba“, *Menotyra*, 1986, Nr. 14, p. 107–108.

⁴⁵ Alė Počiulpaitė, *op. cit.*, p. 120.

parodos dažniausiai pasidaro nereikalingi arba tampa reprezentaciniais, laikomi tautodailininko namuose kaip jo kvalifikacijos įrodymas. Liaudies menininko susiejimas su parodoms, reprezentacijai kuriančiu kūrėju neturi nieko bendra su tradicija, tačiau dalyvavimas parodose, konkursuose tampa vis reikšmingesniu daliai liaudies menininkų, kur jie tikisi būti pastebėti ir įvertinti įvairių ekspertų, įgyti tam tikrą statusą⁴⁶. Pripažinimas yra svarbus ir liaudies menininko (tautodailininko) kaip kūrėjo supratimui formuoti bei atitolina jį nuo amatininko, o neretai ir nuo tradicijų tęstinumo⁴⁷. Taigi santykis tarp liaudies menininko ir amatininko sampratos išlieka komplikotas, neakademiniams kūrėjams blaškantis tarp profesionalaus meno ir masinės produkcijos.

Išvados. Respondentai amatininkus ir liaudies menininkus laiko dviem kokybiškai skirtingomis grupėmis. Skirtumams atskleisti dažniausiai naudotos priešpriešos darbas/pomėgis, komercija/kūryba, atlikėjas/kūrėjas, *štampuotės/vienetiniai kūriniai*, praktiniai buities gaminiai/nepraktiški dekoratyvūs gaminiai.

Amatininkai ir liaudies menininkai turi skirtingus asmeninius tikslus bei paskatas – pirmieji gamina norėdami parduoti, siekdami pelno, naudos, o antrieji – norėdami realizuoti save per kūrybą. Amatininkams jų užsiėmimas yra pragyvenimo šaltinis, darbas. Liaudies menininkai kuria todėl, kad jiems tai patinka, malonu, kūrybinė raiška yra jų gyvenimo būdas.

Skirtingai vertinamas ir amatininko bei liaudies menininko kūrybinis pajėgumas. Amatininkas dažniausiai laikomas ne kūrėju, o atlikėju. Kokybiškai skiriasi ir kuriamų darbų vertinimas. Amatininko ir liaudies menininko darbai skiriasi meniniu lygiu, išliekamąja verte, paskirtimi.

Tautodailei vis labiau atitrūkstant nuo valstietiškų šaknų, nunykstant ir keičiantis dirbinių funkcionalumui, mažėjant buitiniam amatininko darbų ir dirbinių poreikiui, stiprėjant profesionalaus meno įtakai, sureikšminamas žodis *menas*. „Tikraisiais“ kūrėjais laikomi liaudies menininkai, jų veikla idealizuojama, kūryba apibūdinama remiantis profesionalaus meno krite-

⁴⁶ Kaip rodo Lietuvos žemės ūkio universiteto tyrėjų atlikta tradicinių amatų situacijos Lietuvoje analizė, asmeniniai užsakymai daugiau įtakoja „pripažintų meno srityje“ amatininkų pajamas, bet ne tų, kurie puoselėja tradicijas (Vilma Atkočiūnienė, Alvydas Aleksandravičius, Daiva Albrekaitė, *op. cit.*, p. 3).

⁴⁷ Anot menotyrininko Alberto Vaidilos, nereikėtų plačiau kalbėti apie amato ir meno santykį, jei dalis liaudies menininkų nerodytų didelio noro atsiriboti nuo amatininkų (Albertas Vaidila, *op. cit.*, p. 36).

rijais: akcentuojama autorystė, originalumas, nuolatinis naujumas ir pan. Amatininkų socialinis statusas žemesnis nei liaudies menininkų. Respondentai jų darbų dažniausiai nesieja su kūryba, menu ir vertina kaip daiktą, paprasčiausią prekę.

Amatininkas, gaminantis funkcionalių buitinių daiktų ir jų gamybai naudojantis tradicinius įrankius, suprantamas kaip tradicijų tęsėjas. Liaudies menininko santykio su tradicija apibūdinimas gana komplikotas. Dažniausiai manoma, kad jis perėmęs gamybos tradicijas iš savo šeimos ar kitų meistrų, dirba su tradicinėmis medžiagomis, tačiau daro vis kažką nauja, originalaus ir vienetinio. Šie apibūdinimai atskleidžia savitą respondentų tradicijos supratimą, kai sureikšminamos žaliavos, gamybos būdas, tačiau galutinis rezultatas, pats gaminytis neorientuojamas į tradiciją, jo tiki-masi vis kitokio, originalaus.

Palyginus su amatais, liaudies menu tiesiogiai nesusijusių responden-tų ir Lietuvos tautodailininkų sąjungos narių sampratas paaiškėjo, kad jos labai panašios. Tautodailininkai taip pat amatininkus dažniausiai laiko ne kūrėjais, o atlikėjais, tačiau mano, kad nėra griežtos takoskyros tarp ama-tininko ir liaudies menininko. Tautodailininkai vertina amatininkų techni-nius įgūdžius, laiko juos tradicijos tęsėjais, perdavėjais.

CURRENT CONCEPTION OF CRAFTSMAN AND FOLK ARTIST IN THE CONTEXT OF TRADITION

Asta Venskienė

Summary

The aim of the research is to find out how respondents comprehend the concept of craftsman and folk artist and what main criteria define these two groups and their activities. There are following objectives to achieve these aims: to systemize the data of field work, to determine if respondents understand craftsmen and folk artists synonymously and how qualitatively different these people groups are; to reveal how the social status of craftsman and folk artist is defined, activities (profession), made goods, relationships with creation and tradition; to compare the conceptions of the respondents who are indirectly related to crafts and folk art with the conceptions of the members of the Lithuanian Folk Art Association.

The object of research – the conception of the activities of craftsmen and folk artists. The basis of study is field work performed during 2005–2009 in the ethnographic area of Aukštaitija and Suvalkija aiming to determine how

respondents comprehend the concepts of craftsmen and folk artists, what meanings and content are attached to them.

It has been revealed that most of the respondents (93,3%) perceived craftsmen and folk artists as two qualitatively different groups of people. The diversities between craftsmen and folk artists most often were shown through the comparison of certain aspects of their activities and creative work. The respondents commonly used opposites to reveal the diversities between craftsman and folk artist such as work/hobby, commerce/creation, performer/creator, *prints*/unique hand made goods, practical household goods/impractical decorative hand made goods. The aims and initiatives of craftsmen and folk artists are perceived differently – a craftsman produces because he strives to sell and make a profit, whereas a folk artist looks for self-realization through this creative work. Occupation for craftsmen is work, which they can accomplish well, but not necessarily because it is a vocation. Whereas, folk artists create because they enjoy doing that and because this kind of creative expression is their life style.

The creative potential of craftsmen and folk artists is evaluated differently – a craftsman is not considered to be a creator, but a performer. The evaluation of the creative work of a craftsman and folk artist differs in a qualitative way, namely – its artistic level, purpose, and value.

Folk artists are considered to be “true” creators, their activities are idealized, creative work is identified with the criteria of professional art: authorship, originality, constant innovation, etc. Although craftsmen are believed to be messengers of the continuity of traditions, their social status is lower than that of folk artists. The work of craftsmen is generally not associated with creativity or art, but is perceived as the production of goods.